

väl genomarbetade och intressanta att ta del av. Det rör sig med andra ord om en godsmonografi av genomgående hög kvalitet.

Mats Hellspång, Stockholm

Nils Edling: *De areella näringarnas välgörare: Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien och dess donatorer*. Kungl. Skogs- och lantbruksakademien, Stockholm 2010. 734 s., ill. ISBN 978-91-86573-02-7.

Boken om *Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien* vill presentera de personer, organisationer och företag som låtit dem förvalta stora donationer och använda avkastningen till ändamål som passar akademiens verksamheter. Akademiens aktiviteter gäller sedan länge skogs- och lantbruksfrågor men efterhand har verksamheten utökats till den s.k. gröna samhällssektorn.

Nils Edling är forskare vid historiska institutionen och prefekt vid Institutionen för utbildningsvetenskap vid Stockholms universitet. I förordet skriver han att boken har varit ett hobbyprojekt under flera år. Boken består av två delar. Första delen är en verksamhetshistorik över akademien från 1813 till idag. Den andra delen berättar om de fyrtyotvå donationer som akademien förvaltar.

Kronprins Karl Johan, som blev regent 1818, var engagerad i grundandet 1813 av Kungl. Lantbruksakademien och blev högste styresman. 1955 bytte man namn till Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien. Akademiens uppgift är enligt stadgarna ”att med stöd av vetenskap och praktisk erfarenhet till samhällets gagn främja jordbruk och skogsbruk samt därtill knuten verksamhet”.

För att fullgöra sina uppdrag har akademien haft tillgång till tre olika former av finansiering: avkastningen från egna medel och fonder, statliga anslag och anslag från förvaltade donationer. Betydelsen av statliga anslag har minskat betydligt. Den ekonomiska basen är grundfonden från 1812, donationsfonden från 1919, fonden för skoglig verksamhet från 1957, biblioteksfonden från 1977 och till detta kommer de enskilda donationerna som utgör 42 stiftelser. Idag är stiftelserna livsviktiga för akademien och bekostar den utåtriktade verksamheten. Deras marknadsvärde var 2009 mer än 600 miljoner kronor och avkastningen översteg 26 miljoner kronor. Stiftelsernas fonder är juridiskt självständiga med akademien som förvaltare.

Ett av bokens huvudsyften är att öka kunskaperna

om donatorernas liv och verksamhet. Liksom i andra akademiens historiebrevningar är kunskaperna om donatorerna ofullständig. Författaren vill särskilt lyfta fram de personer som aldrig fått någon uppmärksamhet. Det andra huvudsyftet är att redovisa hur de ekonomiska bidragen har använts.

Vid sidan av kronprinsen var Abraham Niclas Edelcrantz (1754–1821), som var skald, uppfinnare, ämbetsman och lantbrukshållare, initiativtagare till akademien och dess förste direktör. Ett uppdrag för den nya akademien var att inordna hushållningssällskapen i verksamheten och förstärka den statliga förvaltningen. Akademien skulle lära bönderna att använda nya kunskaper och stimulera nyodlingsverksamheten för att säkra landets spannmålsförsörjning. 1813 började akademiens tidskrift *Kongl. Landbruks Akademiens Annaler* utkomma och den fortlever idag som *Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens tidskrift*.

I den nya sammanslutningen samlades personer som kan indelas i fyra grupper. Första gruppen representerar statsledningens högsta nivåer. Den andra gruppen var hushållningssällskapens företrädare. Den tredje gruppen bestod av akademiskt utbildade yrkesmän. Den fjärde och största gruppen var storgodsägare i Mälardalen. De utgjorde drygt hälften av de 294 ledamöterna.

Akademiens drev det s.k. Experimentalfältet, som var en viktig försöksanstalt och ett mönsterjordbruk; t.ex. infördes växelbruk på 1830-talet och under de följande årtiondena prövades nya spannmålssorter. Trädgårdsodlingen var också viktig, inte minst kommersiellt. Från sekelskiftet 1900 bedrev akademien en trädgårdsskola, som fanns kvar på Experimentalfältet till 1963. Under 1800-talet hade akademien ett myndighetsansvar, vilket innebar att den hade vetenskapligt och ekonomiskt ansvar för lantbruksundervisningen på riks- och länsnivå samt bedrev statlig rådgivning.

När Lantbruksstyrelsen grundades 1890 och tog över samtliga förvaltningsuppdrag förändrades akademiens position drastiskt. Mest kännbar var förlusten av den formella relationen till hushållningssällskapen. 1900 inrättades ett särskilt Jordbruksdepartement, vilket innebar nya kanaler för information och utbildning. Lantbrukets förändrade organisatoriska struktur med nya politiska och ekonomiska sammanslutningar förändrade också akademiens verksamhet.

Kring 1900 var lantbruksforskningen uppdelad på många institutioner och organisationer som konkurrerade. Dessa fick statliga anslag och en samordning blev nödvändig. 1907 inrättades därför ”Centralanstalten för

försöksväsendet på jordbruksområdet”. Den övertog forsknings- och försöksverksamheten för det svenska lantbruket och därmed försvann ett av akademiens ursprungliga uppdrag.

Lantbruksakademien försökte under mellankrigstiden finna sin roll i de förändringar som skett och arbetade för att bli en forskningsinstitution. Förändringarna i samhället inverkade på verksamheten och forskningen uppmärksammades som en samhällelig resurs. Betydelsen av planering och samarbete mellan staten och näringarna lyftes fram. Akademien inspirerades av Ingenjörsvetenskapsakademien, som grundades 1919, och var inriktad mot forskning och utveckling för industrins behov. Akademiens nya planer krävde ökade ekonomiska medel, som löstes tack vare donationerna. Akademiens forskningsinriktning ledde 1945 till beslutet att den fick ansvaret för ett forskningsråd för jordbruket, som senare bytte namn till Skogs- och jordbrukets forskningsråd och som upphörde 2000.

Under 1900-talets andra hälft introducerades skogsbruket i akademiens verksamhet. Ingenjörsvetenskapsakademien var först med att införa en särskild skogsavdelning, vilket kan ha drivit på Lantbruksakademien. Fonden för skoglig verksamhet inrättades 1957 efter att akademien gjort en framställning om anslag från staten och industrin.

Under 1960-talet märktes att akademiens aktiviteter och diskussioner avspeglade den omvandling som skedde inom jordbruket. Sedan 1940-talet hade landsbygden avfolkats och jordbruk hade lagts ned. Drifts- och strukturrationalisering inriktades på högre produktion och produktivitet. Det dröjde dock innan akademien engagerade sig i miljöfrågor. Larmet om DDT, kvicksilver i bekämpningsmedel, föroreningen pga. svavelnedfall och Naturvårdsverkets tillkomst 1967 satte inte några större spår i akademiens verksamhet under 1960-talet. Akademien var inriktad på priser och konjunkturer för jordbruket. Miljöfrågorna kom in under 1970-talet genom initiativ utifrån, t.ex. oljekrisen 1973.

Något helt nytt för akademien på 1960-talet var formaliserade och ömsesidiga internationella kontakter. Kontakterna med Sovjetunionen blev omfattande, vilket utmynnade i viss kritik då det var ett önskemål från regeringen som önskade förbättra kontakterna med de slutna öststaterna. Det blev en snedvridning eftersom öst hade fler besök i Sverige än tvärtom.

Akademien betraktade sig länge som en sluten sammanslutning. Gäster kunde bjudas in men de interna överläggningarna och initiativen stod i centrum och

den egna kompetensen betonades. Detta förändrades på 1980-talet. Målsättningen blev att förbättra informationen och publiciteten om akademiens verksamhet och ta aktiv del i samhällsdebatten.

Författaren följer hur akademiens ledamöter har förändrats under olika tidsperioder och detta åskådliggörs med tabeller. De självskrivna ledamöterna har minskat sedan 1840-talet i takt med att akademiens verksamhet har professionaliserats. Efter 1945 har allt fler ledamöter rekryterats från lantbrukets organisationer. Efter hand har vetenskap och forskning fått allt fler ledamöter och senare har även skogsbrukets ledamöter ökat.

På 2000-talet finns inte längre några politiker i akademien. Förr fanns sådana som tillhörde en adlig elit med stora jordegendomar. Istället har statliga tjänstemän och företrädare för organisationer och företag blivit talrikare. Denna förändring inleddes på 1920-talet. Numera är det också en större bredd inom ledamöternas kunskapsområden. Rekryteringen är mer formaliserad med en valberedning till skillnad mot 1800-talets informella och direktörsstyrda inval. Akademien har även fått kvinnliga ledamöter. De första tre valdes in 1977, men rekryteringen har gått långsamt. 1994 var 16 av de 397 svenska ledamöterna kvinnor. Akademien arbetar för att förnyra sig och motverka den sneda könsfördelningen, men kvinnornas antal ökar endast långsamt. I slutet på 1990-talet fanns det 100 utländska ledamöter, men flertalet visade sig sällan och akademien arbetar för att de skall engagera sig i verksamheten.

Under 2000-talet har akademien utvecklat verksamheten mot frågeställningar om konsumtion, mat och livskvalitet. Exempelvis hölls 2006 ett antal regionala seminarier under titeln ”Den mångkulturella måltiden” och 2007 om den globaliserade livsmedelsproduktionen. År 2006 avhandlades Afrikas jordbruk och oljans framtid, år 2007 afrikanskt skogbruk. Planen för akademiens verksamhet år 2009–2012 gäller klimathotet.

Författaren visar tydligt de förändringar i verksamheten som akademien har gått igenom sedan grundandet och hur den anpassat sig till de nya förutsättningarna. Det gäller också lokalerna som under långa tider var ett svårlöst problem. En ståtlig huvudbyggnad fick akademien 1820. Den fick akademien lämna några årtionden senare. Olämpliga lokaler komplicerade verksamheten och man tvingades att förkasta många förslag. Först 1991 fick akademien ändamålsenliga lokaler i det som en gång hyst Bergsskolan.

Lantbruks- och fiskerimuseet hade sitt ursprung i den modell och redskapssamling som byggdes upp under

